گزیده‌مطالب آماری
سال ۲۰، شماره‌ی ۲، پاییز و زمستان ۱۳۸۸، صص ۱۹۳-۲۱۰

ویژگی‌های منتخب مهاجران داخلی ایران طی دهه‌ی ۸۵- ۱۳۷۵

علی قاسمی اردهائی* و علی حسینی راد

دانشگاه تهران

چکیده: در این مقاله با بکارگیری داده‌های سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵، مهاجران در ویژگی‌های سن، جنس، بُعد خانوار و وضع فعالیت اقتصادی، با غیر مهاجران مقایسه، و مدت اقامت و علت مهاجرت آن‌ها بررسی شده است. نتایج نشان داد که در ویژگی‌های یاد شده تفاوت قابل ملاحظه‌ای بین مهاجران و غیر مهاجران وجود دارد. باتوجه به تئوری گزینشی بودن مهاجرت و چرخه‌ی زندگی، می‌توان گفت مهاجران افراد خاصی هستند که با توجه به ویژگی‌های جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی خاص خود از افراد جوامع مبدأ و مقصد متمایز می‌گردند.
علت‌های مهاجرت نشان می‌دهد پیروی از خانوار با ۴۶ درصد بیش‌ترین فراوانی نسبی را دارد و بعد از آن عمده‌ترین علت‌ها در سه عامل اشتغال (جستجوی کار، انتقال شغلی و جستجوی کار بهتر)، تحصیل و خدمت وظیفه خلاصه شده است. سهم مهاجرت‌های کوتاه‌مدت (کم‌تر از پنج سال) بیش‌تر از مهاجرت‌های بلندمدت (پنج سال و بیش‌تر) است. بطوری‌که مدت اقامت کم‌تر از یک سال با ۲۱ درصد، سهم بیش‌تری نسبت به سایر دوره‌های زمانی دارد.

۱- مقدمه

مهاجرت یک پدیده‌ی اجتماعی ـ اقتصادی است که نتیجه‌ی مجموعه‌ی پیچیده‌ای از عوامل اجتماعی، جمعیت‌شناختی، روان‌شناختی، اقتصادی و سیاسی است. فرایند مهاجرت امری پیچیده است که نه فقط حجم و رشد جمعیت یک جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد،

واژگان کلیدی: مهاجر؛ غیرمهاجر؛ علت مهاجرت؛ مدت اقامت؛ گزینشی بودن مهاجران.
دریافت: ۱۳۸۷/۱۲/۲۰، پذیرش: ۱۳۸۸/۸/۱۳
* نویسنده‌ی عهده‌دار مکاتبات

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

بلکه تغییرات قابل ملاحظه‌ای در ساخت و توزیع جمعیت ایجاد می‌کند. مهاجرت از دیرباز به‌عنوان یک عامل مؤثر بر حجم نیروی کار، توزیع نیروی کار برحسب مهارت، آموزش، تخصص و اشتغال، فرصت‌های شغلی، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و تولید بوده است. مهاجرت همچنین عاملی است که پیامدهای اجتماعی و روانشناختی بر مبدأ و مقصد مهاجرت داشته است.

مهاجرت را می‌توان یک نوع تطبیق و سازگاری اجتماعی در پاسخ به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و نیازهای فرهنگی محسوب کرد [۴]. طبق تئوری گزینشی بودن مهاجرت، همراه با هرگونه فرصتی که به‌وجود می‌آید، بعضی از افراد مهاجرت را برمی‌گزینند و برخی ماندن را؛ این امر برحسب تصادف نیست. معمولاً مهاجران ویژگی‌هایی دارند که موجب می‌شود زمینه‌های رفتن یا ماندن را در مقایسه با آن‌هایی که می‌مانند متفاوت ارزیابی کنند [۱]. مطابق با این تئوری، حد اقل در ابتدا افراد نسبتاً آموزش‌دیده، ماهر، خلاق و دارای انگیزه‌های بالای کاری از جوامع فرستنده جذب مقصد می‌شوند. بررسی‌های داخلی و خارجی که درباره‌ی مهاجرت انجام شده است بر این نکته توافق دارند که تمایل و تصمیم‌گیری برای مهاجرت با سن، جنس و تحصیلات بستگی دارد. مطابق بررسی اسکلدون، افرادی که مهاجرت می‌کنند معمولاً از بین افراد تحصیل‌کرده‌تر جامعه هستند، یعنی از خانوارهائی که توان صرف نظر کردن از نیروی کار خانوادگی فرزند خود را داشته و آن‌ها را به دانشگاه می‌فرستند. افراد باسوادتر موقعیت‌های شغلی را که در دیگر مناطق وجود دارد بهتر شناسایی کرده و با موقعیت‌های جدید بهتر برخورد می‌کنند. اولین مهاجران از هر جامعه به نحوی تقریباً تغییرناپذیر از نخبگان آن محل هستند [۳]. مشخص است که ویژگی‌های بیان‌شده در جابجایی افراد به مقصدهایی که موقعیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بهتری نسبت به مبدأ آن‌ها دارند (همانند مهاجرت‌های روستا به شهر، شهرهای کوچک به بزرگ، کشورهای کم‌تر توسعه‌یافته به توسعه‌یافته)، بیش‌تر مؤثر است. طبق نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ [۸]، بیش‌ترین مهاجران زن و مرد در سنین ۲۴ – ۲۰ ساله (۱۳۲۰۷۶۶ نفر) قرار داشتند و سپس گروه سنی ۲۹ – ۲۵ ساله (۱۱۴۱۹۶۴ نفر) و بعد از تعداد نفرات گروهای سنی به نسبت جناحین گروه سنی کاسته می‌شد. همچنین در سرشماری یاد شده نسبت جنسی کل کشور ۱۰۳ و نسبت جنسی مهاجران ۱۲۳ گزارش شده است و این بدان معنی است که بیش‌ترین مهاجران را در کشور، مردان تشکیل می‌دهند. تفاوت

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

نسبت جنسی در گروه سنی ۲۴ – ۲۰ ساله به بالاترین سطح خود می‌رسد (۹۶ برای کل و ۱۴۴ برای مهاجران) و این‌طور می‌توان بیان کرد که در این گروه سنی مردان بیش‌تر برای کسب درامد، دانش، اشتغال و سربازی مکان اقامت خود را ترک می‌کنند.

مهم‌ترین جنبه‌ی این نوع مهاجرت‌ها محروم شدن مناطق فرستنده از نیروی انسانی ماهر با تحصیلات عالی است. نیروی انسانی متخصص و ماهر در توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی هر جامعه نقش اساسی دارد. سرمایه‌ی مادی در هر جامعه، با نیروی انسانی متخصص و کارامد است که به جریان می‌افتد و به توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی جامعه می‌انجامد. مهاجرت جوانان موجب کاهش نیروی جوان و رشد جمعیت، افزایش نسبت سالخوردگی و در نتیجه افزایش نسبت وابستگی در مبدأ می‌گردد. طبق بررسی‌های وزارت امور اقتصادی و دارایی [۱۰] و نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن، نرخ رشد جمعیت در روستاها و شهرهای کوچک ایران پایین‌تر از نرخ طبیعی است. داسگوپتا در مقاله‌ی «مهاجرت‌های روستا-شهر و توسعه‌ی روستایی» معتقد است: مهاجرت ارمغان فقر در مناطق روستایی است و برتری کمّی زنان و سالخورده شدن جمعیت از پیامدهای آن محسوب می‌شود [۱۳]. با خروج مهاجران از روستا، نیروی کار روستا و درنتیجه تولید روستایی کاهش می‌یابد. یعنی مهاجرت، روستاها را از نیروی کار خالی می‌کند و باعث ایجاد الگوی نابرابر نیروی کار می‌گردد. لذا این امر روستا را از تحولی اساسی دور می‌کند، زیرا محیط را از نیروی تحول‌زا (کارگر روستایی) تخلیه می‌کند [۱۱]. امروزه مهاجرت به بنیادی‌ترین و اساسی‌ترین مسئله‌ی جمعیتی تبدیل شده است. این امر به خصوص در کشورهای جهان سوم تبدیل به یک معضل اجتماعی شده است.

مهاجرت به‌عنوان یک واقعه‌ی اجتماعی با بسیاری از وقایع که منبعث از عوامل اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی و غیره جوامع هستند در ارتباط بوده و حالتی تأثیرگذار و تأثیرپذیر از آن‌ها دارد. شناخت این تأثیرپذیری از محرک‌های اصلی آن از جمله اشتغال، سن، جنسیت و پیروی از خانواده می‌تواند به برنامه‌ریزی در جهت استفاده‌ی مطلوب از این تأثیرپذیری بیانجامد و مسائل ناشی از مهاجرت را تعدیل نماید. بالان در خصوص افزایش مطالعات مهاجرت معتقد است: افزایش مطالعات مهاجرت از دهه‌ی ۱۹۶۰ به بعد شاید پاسخی برای گسترش علاقه در میان سیاستگذاران و برنامه‌ریزان در مورد رشد جمعیت و مخصوصاً شهرنشینی باشد. پیمایش‌های شهری هم‌اکنون به اهمیت اقامت‌های کوتاه‌مدت در شهرها حساس هستند درحالی‌که قبلاً نادیده گرفته می‌شدند [۱۲].

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

از آنجا که مهاجرت محل زندگی مهاجران را به همراه کل محیط اقتصادی واجتماعی افراد، الزاماً تغییر می‌دهد، لذا شناخت ویژگی‌های مهاجران لازم به نظر می‌رسد. همچنین، برای شناخت دقیق جریان‌های مهاجرت داخلی و برنامه‌ریزی در جهت مهاجرت‌های داخلی به تفکیک استان، بررسی ویژگی‌های افراد مهاجر در استان‌های کشور لازم است. اهدافی که در این مقاله دنبال می‌شود عبارتند از:

آ - شناخت ویژگی‌های مهاجران از لحاظ سن، جنس، بعد خانوار و وضعیت اشتغال به‌تفکیک استان و بررسی مقایسه‌ای آن با جمعیت بومی استان‌های مرتبط.

ب - شناخت مدت اقامت مهاجران به‌تفکیک استان.

ج - شناخت علت مهاجرت به‌تفکیک استان.

۲- روش تحقیق

روش تحقیق در این بررسی، تحلیل ثانویه‌ی داده‌های حاصل از «سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران» [۹] است. لازم به ذکر است که تمامی داده‌های مورد استفاده در جدول‌ها و نمودارها، حاصل نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵ می‌باشد که توسط مرکز آمار ایران گردآوری شده است.

مهاجر: فردی است که در فاصله‌ی زمانی سرشماری‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ شهر یا آبادی محل سکونت خود را تغییر داده است.

غیر مهاجر (بومی): فرد بومی یا غیر مهاجر کسی است که در محل تولد خود سکونت دارد و یا حد اقل ۱۰ سال اخیر در محل سکونت فعلی اقامت داشته است.

۳- ادبیات تحقیق

تئوری چرخه‌ی زندگی (Life Cycle) مبنی بر این است که مهاجرت در مراحل خاصی از زندگی افراد اتفاق می‌افتد. برای مثال، جوانانی که تازه وارد نیروی کار شده و یا ازدواج کرده‌اند برای مهاجرت مستعدتر می‌باشند. گایل‌موتو در زمینه‌ی روابط بین سن و تمایل به مهاجرت نشان داد که احتمال شروع مهاجرت‌های طولانی مدت از سن ۱۵ سالگی به آرامی شروع و در بین سنین ۳۹-۳۵ سالگی حدود ۳۰ درصد مهاجرت‌ها را شامل می‌شود که ممکن است این نسبت حتی بالاتر هم برود [۱۶]. گرین‌وود و هانت نشان

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

داده‌اند که میزان اشتغال نسبت به سطح دستمزد یا درامد، در تعیین جریان‌های مهاجرت مؤثرترند [۱۵].

برای پی بردن به رابطه‌ی بین ویژگی‌های فردی با جابجایی محل سکونت، بررسی مطالعه‌ی لاری لونگ مناسب است. وی در یک رهیافت مقایسه‌ای، رابطه‌ی بین سن، جنس و وضعیت نکاحی را با تغییر محل سکونت در شش کشور نیوزلند، ایالات متحده‌ی آمریکا، انگلستان، ژاپن، بلژیک و ایرلند مورد بررسی قرار داده است. در هر شش کشور، درصد جابجایی برای کودکان ۴-۱ ساله بالاتر بوده و در سنین ۱۴-۱۰ ساله به شدت کاهش یافته و در سنین ۲۴-۲۰ سالگی به سرعت افزایش می‌یابد. از گروه سنی ۲۴-۲۰ سالگی به بعد تا آخرین گروه سنی ۷۵ ساله و بیش‌تر، جابجایی محل سکونت به تدریج کاهش می‌یابد. با توجه به تفاوت کشورهای یاد شده در برنامه‌های خانوادگی، جابجایی نیروی کار، آداب و رسوم و سنت‌ها (که انتخاب محل سکونت را تحت تأثیر قرار می‌دهند)، این شباهت جابجایی در گروه‌های سنی، قابل ملاحظه و تعجب‌آور است. جابجایی کودکان در ایالات متحده‌ی آمریکا بیش‌تر از بقیه‌ی کشورها بود، که این جابجایی مکانی می‌تواند در نتیجه‌ی ناکامی کودکان برای پیشرفت معمولی از طریق تحصیل باشد، مخصوصاً برای کودکانی که پایگاه اجتماعی- اقتصادی پایین‌تری داشتند [۱۸].

لی‌آنگ در بخشی از مقاله‌ی «دوره‌ی مهاجرت در چین»، علل مهاجرت داخلی در این کشور را مورد بررسی قرار داده است. بررسی وی نشان داد که انتقال کار (۱۲/۴%)، مأموریت برای کار (۵/۶%)، جستجوی کار (۲۵/۵%)، کارآموزی (۱۱/۵%)، زندگی با خویشاوندان و دوستان (۱۰%)، بازنشستگی (۱/۶%)، وابستگان مهاجران (۱۰/۵%)، ازدواج (۱۴/۳%) و سایر (۸/۴%)، مهم‌ترین دلایل مهاجرت را تشکیل می‌دادند [۱۷]. نتایج بررسی جنسیت، ارزش‌ها و تصمیم‌گیری برای حرکت در تایلند روستایی هم نشان داد که برای مردان اندازه‌ی ارزش‌های وابستگی، شبکه‌های اجتماعی، حضور افراد جوان در خانوار و دارای زمین، تعیین‌کننده‌های عمده‌ی تصمیم‌گیری مهاجرت هستند. درحالی‌که برای زنان، ارزش‌های درامد و آسایش، حضور افراد مسن در خانوار، اندازه‌ی جامعه و از دست دادن فرصت، عامل‌های برجسته‌ای هستند. به‌طور کلی، این بررسی نشان داد که مردان و زنان محرک‌های متفاوتی را برای مهاجرت دارند و این‌که جنسیت به تفسیر تصمیم‌گیری مهاجرت کمک می‌کنند [۱۴].

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

عواملی همچون تفاوت درامد در شهر و روستا، کمبود تسهیلات، رفاه شهری، ایجاد صنایع انحصاری، امکانات ارتباطی و تردد به شهر، عدم امنیت نسبی، چشم هم چشمی، خالی شدن روستاها، ازدواج، بدی آب و هوا، نامرغوب بودن خاک و کمی مرتع ازجمله مهم‌ترین عواملی هستند که در مطالعات محققین در حوزه‌ی مهاجرت‌های روستایی در ایران، ازجمله مطالعه‌ای که در زمینه‌ی علل مهاجرت روستاییان به شهرها در ایران [۵] صورت گرفته، به‌عنوان علل مهاجرت معین شده است.

۴- ویژگی‌های مهاجران داخلی در سرشماری ۱۳۸۵

۱-۴- ترکیب سنی و جنسی

همان‌طور که قبلاً در بخش مقدمه ذکر شد، معمولاً مهاجران ویژگی‌هایی دارند که موجب می‌شود زمینه‌های مهاجرت کردن را در مقایسه با افرادی که مهاجرت نمی‌کنند متفاوت ارزیابی نمایند. این امر گزینشی بودن جریان‌های مهاجرت را نشان می‌دهد. از متغیرهای تأثیرگذار در جریان‌های مهاجرت می‌توان به سن و جنس مهاجران اشاره کرد. معمولاً افراد در دوره‌های سنی خاصی اقدام به مهاجرت نموده و علت مهاجرت افراد در این دوره‌های سنی برحسب جنس آنان متفاوت است. هرم سنی بیان‌کننده‌ی مناسبی برای ترکیب سنی و جنسی جمعیت یک منطقه است. بر این اساس، برای بیان ترکیب سنی و جنسی جمعیت مهاجران و همچنین مقایسه‌ی آن با جمعیت غیر مهاجر از هرم سنی استفاده می‌شود. شکل‌های ۱، ۲ و ۳ هرم سنی جمعیت کشور، جمعیت غیر مهاجر و جمعیت مهاجر را نشان می‌دهد.

شکل‌های یاد شده بیانگر این هستند که الگو و روند هرم سنی غیر مهاجر تا حدودی شبیه هرم سنی جمعیت کل کشور است. از آنجاکه بیش‌ترین تمرکز مهاجران کشور ایران در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله می‌باشد. این امر موجب گردید که در هرم سنی کل کشور هم این گروه سنی بیش‌ترین فراوانی نسبی را داشته باشد، در حالی‌که جمعیت غیر مهاجر گروه سنی ۱۹-۱۵ ساله از بیش‌ترین فراوانی نسبی برخوردار است.

شکل و ساختار هرم سنی جمعیت مهاجر به‌طور کلی با هرم سنی جمعیت غیر مهاجر و کل کشور متفاوت است. حدود ۳۸ درصد جمعیت مهاجر در دو گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله و ۲۹-۲۵ ساله قرار گرفته و پس از آن گروهای سنی ۱۹-۱۵ ساله و ۳۴-۳۰ ساله قرار

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

دارند. گروه‌های سنی مورد اشاره عموماً سنین کار و فعالیت، تحصیل، ازدواج و انجام خدمت وظیفه (برای پسران) بوده و جوانان جویای کار و تحصیل در این گروه‌های سنی اقدام به مهاجرت می‌کنند. گروه‌های سنی کم‌تر از ۱۵ ساله و بالاتر از ۶۰ ساله سهم بسیار کم‌تری از جمعیت مهاجران را به خود اختصاص می‌دهند و عمدتاً به علت تبعیت از خانوار مهاجرت کرده‌اند. در تمام گروه‌های سنی جمعیت مهاجران، نسبت مردان بیش‌تر از زنان است. این تفاوت در گروه‌های سنی ۴۰-۲۰ ساله کاملاً محسوس و قابل توجه می‌باشد، در حالی‌که در سایر گروه‌های سنی چندان محسوس نمی‌باشد. تفاوت نسبت مردان و زنان در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله ۳/۲ درصد (۱۱/۹ درصد برای مردان و ۸/۷ درصد برای زنان)، در گروه سنی ۲۹-۲۵ ساله ۲/۸ درصد (۱۰/۱ درصد برای مردان و ۷/۳ درصد برای زنان)، در گروه سنی ۳۴-۳۰ ساله ۱/۴ درصد (۶ درصد برای مردان و ۴/۶ درصد برای زنان) و در گروه سنی ۳۹-۳۵ ساله ۰/۹ درصد (۴ درصد برای مردان و ۳/۱ درصد برای زنان) است. لذا "مرد گزین" بودن مهاجرت در گروه‌های سنی مذکور یکی از ویژگی‌های بارز مهاجرت‌های صورت گرفته در کشور است. از دلایل این امر می‌توان به مهاجرت مردان در این سنین برای دستیابی به شغل و انجام خدمت وظیفه اشاره نمود. به ویژه در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله که تقریباً سنین انجام خدمت وظیفه است و بیش‌ترین تفاوت بین نسبت زنان و مردان مهاجر مشاهده می‌شود.

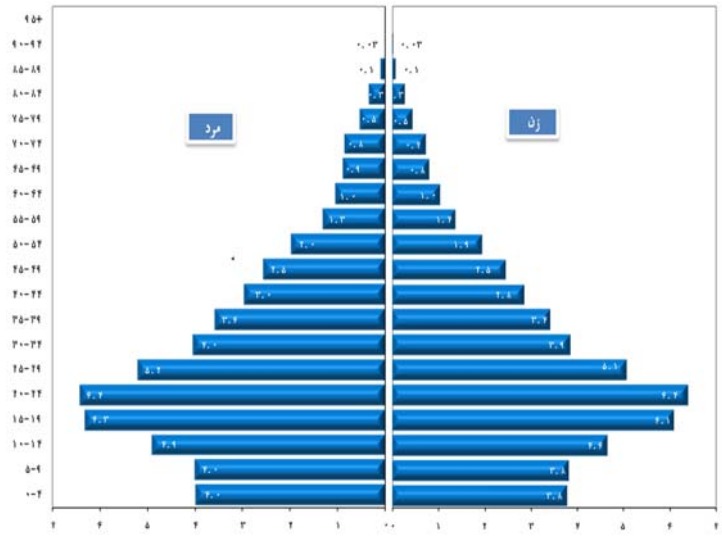

شکل ۱- هرم سنی جمعیت کل کشور -۱۳۸۵

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

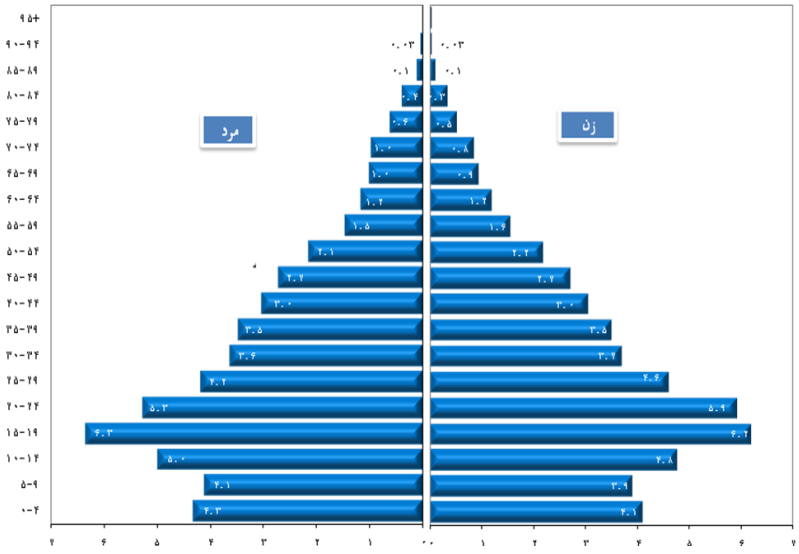

شکل ۲- هرم سنی جمعیت غیر مهاجر کشور -۱۳۸۵

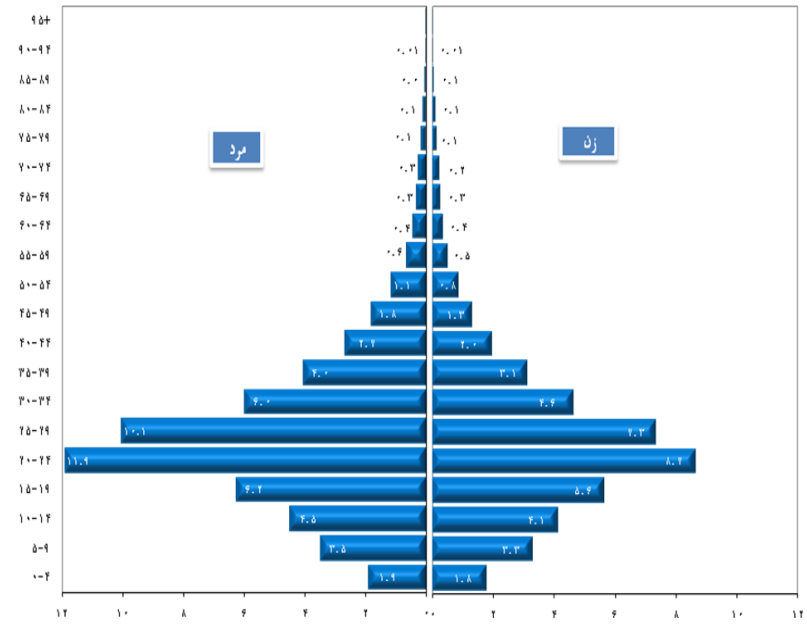

شکل ۳- هرم سنی جمعیت مهاجر کشور -۱۳۸۵

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

۲-۴- تعداد نفر در خانوار

تفاوت ساختار سنی ملاحظه‌شده در بین مهاجران نسبت به غیر مهاجران می‌تواند تعداد افراد خانوار آن‌ها را هم تحت تأثیر قرار دهد. در ادبیات مهاجرت این فرض وجود دارد که معمولاً خانوارهای کم‌جمعیت نسبت به خانوارهای پرجمعیت برای مهاجرت مستعدتر هستند و با افزایش تعداد افراد در خانوارها از احتمال مهاجرت آن‌ها کاسته می‌شود. بر این اساس است که اگر زوج‌های جوان قصد مهاجرت داشته باشند معمولاً در اوایل زندگی خود اقدام به مهاجرت می‌کنند. توزیع نسبی مهاجران جابجاشده در داخل کشور برحسب تعداد افراد در خانوار طی سال‌های ۸۵- ۱۳۷۵ نشان می‌دهد که ۱/۳ درصد خانوارها یک نفره، ۱۰/۴ درصد دو نفره، ۲۲/۲ درصد سه نفره، ۲۵ درصد چهار نفره، ۱۷ درصد پنج نفره، ۱۰/۴ درصد شش نفره، ۶ درصد هفت نفره، ۳/۴ درصد هشت نفره، ۱/۸ درصد نه نفره و ۲/۵ درصد ده نفره و بیش‌تر هستند. درصدهای ذکر شده برای غیر مهاجران به ترتیب ۱/۳، ۷/۳، ۱۶/۴، ۲۴/۵، ۱۹/۶، ۱۳، ۷/۹، ۴/۶، ۲/۵ و ۲/۹ درصد می‌باشد. به این ترتیب ملاحظه می‌شود که در خانوارهای یک الی چهار نفره، درصد مهاجران بیش‌تر از غیر مهاجران است درحالی‌که در خانوارهای پنج الی ده نفر و بیش‌تر، درصدهای غیر مهاجران بیش‌تر از مهاجران است. با توجه به این نکته می‌توان گفت که در دهه‌ی اخیر، خانوارهای مهاجر نسبت به خانوارهای غیر مهاجر از تعداد اعضای کم‌تری برخوردار هستند. طی این دوره استان‌های تهران، سمنان، گیلان، مازندران، مرکزی و قم بیش‌ترین درصد را در خانوارهای مهاجر چهار نفر و کم‌تر داشتند و همچنین استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، سیستان و بلوچستان، خوزستان و ایلام در زمینه‌ی خانوارهای مهاجر شش نفر و بیش‌تر از بیش‌ترین درصد برخوردار بودند. جدول توزیع فراوانی و توزیع نسبی تعداد افراد در خانوار مهاجر و غیر مهاجر طی دوره‌ی ۸۵- ۱۳۷۵ در ادامه آورده شده است.

۳-۴- وضع فعالیت اقتصادی

جمعیت را از نظر وضع فعالیت اقتصادی به دو گروه فعال و غیر فعال تقسیم می‌کنند. تمام افراد واقع در سن قانونی کار که به کاری مشغول بوده و یا بیکار در جستجوی کار باشند، جمعیت فعال نامیده می‌شوند. جمعیت فعال خود به دو گروه شاغل و بیکار تقسیم می‌شود. سایر افراد مانند کودکان، دانشجویان، خانه‌دارها، افراد دارای درآمد بدون کار،

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

جدول ۱- مهاجران و غیر مهاجران کشور بر حسب تعداد افراد در خانوار طی دوره‌ی ۸۵- ۱۳۷۵

شرح		جمع	۱ نفر	۲ نفر	۳ نفر	۴ نفر	۵ نفر
مهاجر	کل	۱۱۱۵۲۲۳۹	۱۴۷۳۳۴	۱۱۶۲۸۵۷	۲۴۷۰۰۶۶	۲۷۸۸۶۱۶	۱۸۸۹۳۹۳
	درصد	۱۰۰/۰	۱/۳	۱۰/۴	۲۲/۲	۲۵/۰	۱۷/۰
غیر مهاجر	کل	۵۷۵۴۹۴۷۲	۷۴۵۶۵۰	۴۱۸۸۰۰۳	۹۴۱۲۵۱۲	۱۴۱۰۷۴۶۲	۱۱۲۹۳۶۰۷
	درصد	۱۰۰/۰	۱/۳	۷/۳	۱۶/۴	۲۴/۵	۱۹/۶

شرح		۶ نفر	۷ نفر	۸ نفر	۹ نفر	۱۰ نفر وبیش‌تر
مهاجر	کل	۱۱۵۸۰۷۲	۶۷۰۴۸۱	۳۸۱۸۱۶	۲۰۴۲۵۳	۲۷۹۳۵۱
	درصد	۱۰/۴	۶/۰	۳/۴	۱/۸	۲/۵
غیر مهاجر	کل	۷۴۹۲۲۸۸	۴۵۶۷۱۰۷	۲۶۵۲۲۷۶	۱۴۴۸۵۹۲	۱۶۴۱۹۷۵
	درصد	۱۳/۰	۷/۹	۴/۶	۲/۵	۲/۹

بازنشسته‌ها و از کار افتاده‌ها جمعیت غیر فعال نامیده می‌شوند. مطالعه‌ی تطبیقی وضع فعالیت اقتصادی مهاجران و غیر مهاجران کشور تفاوت قابل ملاحظه‌ای را در بین آن‌ها نشان می‌دهد. توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر مهاجر برحسب وضع فعالیت نشان می‌دهد که ۴۵/۸ درصد آن‌ها فعال و ۵۳/۴ درصد غیر فعال هستند. درحالی‌که در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر غیر مهاجر، ۳۸ درصد فعال و ۶۱/۲ درصد غیر فعال هستند. ملاحظه می‌شود که درصد جمعیت فعال در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر مهاجر بیش‌تر از غیر مهاجر است. بررسی جمعیت فعال نیز نشان می‌دهد که از کل جمعیت فعال مهاجر، ۸۹/۶ درصد شاغل و ۱۰/۴ درصد بیکار هستند. این درصدها برای جمعیت غیر مهاجر به ترتیب ۸۶/۶ و ۱۳/۴ درصد بدست آمده است. تطبیق نتایج نشان می‌دهد که درصد شاغل بودن جمعیت مهاجر بیش‌تر از جمعیت غیر مهاجر است. این امر بیش‌تر به ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی مهاجران (ازجمله ساختار سنی و تحصیلات) برمی‌گردد. مهاجران جوان جویای کار که برای بدست آوردن کار و موقعیت اجتماعی و غیره دست به مهاجرت می‌زنند.

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

جدول۲- جمعیت مهاجر و غیر مهاجر ۱۰ ساله و بیش‌تر کشور برحسب وضع فعالیت اقتصادی طی دوره‌ی ۸۵- ۱۳۷۵

شرح		جمع	جمعیت فعال			جمعیت غیر فعال	اظهار نشده
			جمع	شاغل	بیکار		
مهاجر	کل	۱۰۸۷۶۷۸۰	۴۹۸۱۸۱۸	۴۴۶۵۲۲۵	۵۱۶۵۹۳	۵۸۰۴۲۶۶	۹۰۶۹۶
	درصد	۱۰۰/۰	۴۵/۸	۸۹/۶	۱۰/۴	۵۳/۴	۰/۸
غیر مهاجر	کل	۴۸۱۹۰۰۲۹	۱۸۲۹۹۲۹۹	۱۵۸۴۳۹۶۶	۲۴۵۵۳۳۳	۲۹۵۰۴۲۱۹	۳۸۶۵۱۱
	درصد	۱۰۰/۰	۳۸/۰	۸۶/۶	۱۳/۴	۶۱/۲	۰/۸

بررسی وضع فعالیت اقتصادی استان‌ها هم نشان می‌دهد که استان‌های بوشهر، ایلام و آذربایجان شرقی به ترتیب با ۵۶/۶، ۵۳/۱ و ۵۰/۸ درصد بیش‌ترین جمعیت فعال مهاجر و استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، قم و خوزستان با ۶۳/۵، ۶۰ و ۵۶/۶ درصد دارای بیش‌ترین جمعیت غیر فعال مهاجر هستند. از لحاظ شاغل و بیکار بودن مهاجران وارد شده به استان، بیش‌ترین جمعیت شاغل در استان‌های بوشهر (۹۵/۳ درصد)، هرمزگان (۹۴/۹ درصد) و سمنان (۹۴/۴ درصد) و بیش‌ترین جمعیت بیکار در استان‌های ایلام (۲۴/۹ درصد)، لرستان (۲۴ درصد)، کرمانشاه (۱۸/۶ درصد) و کردستان (۱۸/۱ درصد) قرار دارند.

۴-۴- مدت اقامت مهاجران

بررسی مهاجران از لحاظ مدت اقامت نشان می‌دهد که از کل مهاجران جابجا شده در داخل کشور طی دوره‌ی ۸۵-۱۳۷۵ (۱۲۱۴۸۱۴۸ نفر)، زمان مهاجرت حدود ۲۱ درصد (۲۵۲۶۸۲۵ نفر) کم‌تر از یک سال است. برحسب مقیاس‌بندی سالیانه، مدت اقامت یک سال ۱۱/۴ درصد (۱۳۸۶۳۷۹ نفر)، دو سال ۱۲/۴ درصد (۱۵۰۲۴۶۹ نفر)، سه سال ۱۱/۴ درصد (۱۳۸۳۵۵۰ نفر)، چهار سال ۹/۹ درصد (۱۲۰۸۸۲۹ نفر)، پنج سال ۱۰/۱ درصد (۱۲۲۶۱۴۹ نفر)، شش سال ۷/۲ درصد (۸۸۱۲۳۶ نفر)، هفت سال ۶/۳ درصد (۷۴۹۵۰۲ نفر)، هشت سال ۶/۲ درصد (۷۴۸۵۵۱ نفر) و نه سال ۴/۱ درصد

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

جدول ۳- مهاجران وارد شده به استان‌های کشور بر حسب مدت اقامت طی دوره‌ی ۸۵- ۱۳۷۵

شرح	جمع	کمتر از یک سال	یک سال	دو سال	سه سال	چهار سال
کل کشور	۱۲۱۴۸۱۴۸	۲۵۲۶۸۲۵	۱۳۸۶۳۷۹	۱۵۰۲۴۶۹	۱۳۸۳۵۵۰	۱۲۰۸۸۲۹
توزیع نسبی	۱۰۰/۰	۲۰/۸	۱۱/۴	۱۲/۴	۱۱/۴	۱۰/۰

شرح	پنج سال	شش سال	هفت سال	هشت سال	نه سال	اظهارنشده
کل کشور	۱۲۲۶۱۴۹	۸۸۱۲۳۶	۷۴۹۵۰۲	۷۴۸۵۵۱	۵۰۲۰۳۱	۳۲۵۹۷
توزیع نسبی	۱۰/۰	۷/۲	۶/۲	۶/۲	۴/۱	۰/۳

(۵۰۲۰۳۱ نفر) را شامل می‌شود. به این ترتیب ملاحظه می‌شود مدت اقامت کم‌تر از پنج سال با حدود ۶۶ درصد دارای سهم بیش‌تری نسبت به مدت اقامت پنج سال و بیش‌تر است. بنا بر این، در مهاجرت‌های داخلی انجام‌شده طی دوره‌ی ۸۵-۱۳۷۵ سهم مهاجرت‌های کوتاه مدت بیش از مهاجرت‌های بلند مدت است. این مسئله و همچنین وجود سهم ۲۱ درصدی مهاجرت‌های با مدت اقامت کم‌تر از یک سال نشان می‌دهد که مردم همچنان تمایل به مهاجرت کردن دارند و با احتمال زیاد بر شدت جریان‌های مهاجرتی طی دوره‌ی ۹۵-۱۳۸۵ افزوده خواهد شد.

توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان‌های کشور برحسب مدت اقامت نشان می‌دهد که در طول مدت اقامت یک سال و کم‌تر از یک سال، درصدهای بدست آمده برای استان‌های بوشهر، خراسان جنوبی، سیستان و بلوچستان، کرمان، هرمزگان و یزد بیش‌تر از سایر استان‌ها است. در اقامت ۷ سال و بیش‌تر سهم استان‌های آذربایجان‌غربی، اردبیل، تهران، قزوین و قم بیش از سایر استان‌ها است.

در جریان مهاجرت، شخص مهاجر و خانواده‌ی وی و همچنین مقصد مهاجرت با تغییرات اجتماعی، اقتصادی و غیره مواجه می‌شوند که به تدریج و با گذر زمان سازگاری نسبی بین مهاجر و خانواده‌ی وی با محیط جدید (مقصد) بوجود خواهد آمد. مشخص است که این سازگاری در بین مهاجرانی که مدت زمان بیش‌تری است که وارد مقصد شده‌اند بیش‌تر از مهاجرانی است که به تازگی این امر را تجربه کرده‌اند. پس این ضرورت احساس می‌شود که بیش‌ترین برنامه‌ریزی در زمینه‌ی استان‌هایی صورت گیرد که اخیراً

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

مورد توجه مهاجران قرار گرفته‌اند. یعنی استان‌هایی که درصد بیش‌تری از مدت اقامت یک سال و کم‌تر از یک سال را به خود اختصاص داده‌اند.

۵-۴- علت مهاجرت

لوکاس و میر [۷] عوامل مؤثر بر تصمیمات فردی شخص مهاجر را در موارد ذیل خلاصه نموده‌اند: ویژگی‌های جمعیتی نظیر سن و جنس که موقعیت یک فرد در چرخه‌ی زندگی و نقش وی در خانواده و اجتماع را تعیین می‌کند؛ مهاجرت‌ها برحسب تحصیلات و دانش فنی که ممکن است برخی از افراد را برای شرکت در نیروی کار محلی تجهیز کرده و همچنین وضعیتی را برای آن‌ها غیر جذاب کند؛ آگاهی از فرصت‌های محلی و فرصت‌های موجود در جاهای دیگر که ممکن است محرک یک حرکت باشد؛ احساس و ادراک چگونگی سبک زندگی، چیزهای دیگر مانند مادیات و غیره که یک فرد می‌خواهد و سطح اشتیاق وی برای بدست آوردن آن‌ها؛ خویشاوندان و دوستان ممکن است تصمیم‌گیری فرد را تحت تأثیر قرار دهند. الگویی که به‌عنوان مهاجرت زنجیره‌ای نامیده می‌شود، یکی دیگر از عوامل مهاجرت، دستیابی به استانداردهای بالاتر زندگی می‌باشد. جهت طبقه‌بندی مهاجران وارد شده بر حسب علت مهاجرت، هشت گزینه در نظر گرفته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که پیروی از خانوار با ۴۶ درصد (۵۵۸۹۵۰۸ نفر) بیش‌ترین فراوانی نسبی را دارد و بعد از آن به ترتیب فراوانی علت‌های جستجوی کار (۸/۷ درصد- ۱۰۶۳۰۳۵ نفر)، تحصیل (۸/۶ درصد- ۱۰۴۰۷۶۷ نفر)، پایان خدمت وظیفه (۶/۵ درصد- ۷۹۵۵۴۳ نفر)، انتقال شغلی (۵/۱ درصد- ۶۲۳۶۰۳ نفر)، جستجوی کار بهتر (۵/۰ درصد- ۶۰۹۷۹۱ نفر)، انجام خدمت وظیفه (۳/۷ درصد- ۴۵۵۱۷۱ نفر) و پایان تحصیل (۱/۳ درصد- ۱۵۸۹۵۱ نفر) قرار دارند. ۱۰/۱ درصد مهاجران (۱۲۲۷۷۴۶ نفر) علت‌های دیگری را ذکر کرده‌اند و ۴/۸ درصد (۵۸۴۰۳۳ نفر) نیز علت مهاجرت خود را بیان نکرده‌اند.

توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان‌های کشور بر حسب علت مهاجرت هم نشان می‌دهد که جستجوی کار بیش‌ترین نسبت را در استان بوشهر (۱۸/۶ درصد) داشته و بعد از این استان، استان‌های هرمزگان (۱۵/۳ درصد)، تهران (۱۱/۸ درصد)، سمنان (۱۱/۲ درصد) و کرمان (۱۰/۳ درصد) از بیش‌ترین نسبت برخوردارند. استان بوشهر در مهاجرت به‌علت جستجوی کار بهتر و انتقال شغلی نیز در جایگاه نخست قرار دارد. بعد از

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

استان بوشهر، استان‌های یزد، هرمزگان، تهران و خراسان رضوی در مهاجرت‌های به علت "جستجوی کار بهتر"، و استان‌های هرمزگان، ایلام، سیستان و بلوچستان و کرمانشاه در مهاجرت‌های مرتبط با "انتقال شغلی"، بیش‌ترین فراوانی نسبی را دارا هستند.

تحصیل و پایان تحصیل نیز از دیگر علت‌های مهاجرت افراد است. در رابطه با "تحصیل" به‌عنوان دلیل مهاجرت، مهاجران وارد شده به استان‌های خراسان جنوبی، یزد، زنجان، کرمان و سمنان به ترتیب از بیش‌ترین فراوانی نسبی برخوردار بوده و استان‌های ایلام، خراسان شمالی، و زنجان در رابطه با "پایان تحصیل" از بیش‌ترین فراوانی نسبی برخوردارند. با توجه به این که استان‌های آذربایجان‌شرقی، خراسان جنوبی، کرمانشاه و ایلام در مناطق مرزی کشور قرار دارند، گزینه‌ی "انجام خدمت وظیفه" به‌عنوان علت مهاجرت، بیش‌ترین فراوانی نسبی را در این استان‌ها داشته است و استان‌های زنجان، گلستان، اردبیل و چهارمحال وبختیاری بیش‌ترین فراوانی نسبی گزینه‌ی "پایان خدمت وظیفه" را به خود اختصاص داده‌اند. "پیروی از خانوار" مهم‌ترین علت مهاجرت‌های داخلی کشور طی دهه‌ی ۸۵-۱۳۷۵ می‌باشد. این عامل به‌ترتیب در استان‌های تهران (۵۳/۱ درصد)، قم (۵۱/۸ درصد)، قزوین (۴۹/۹ درصد)، کهگیلویه وبویراحمد (۴۹/۴ درصد) و کرمانشاه (۴۸/۸ درصد) بیش‌ترین فراوانی نسبی را دارد.

براورد مهاجران کشور به‌تفکیک نقاط شهری و روستایی هم نشان می‌دهد که حدود ۷۴ درصد (۸۹۹۹۷۰۹ نفر) مهاجران وارد نقاط شهری و ۲۶ درصد (۳۱۴۸۴۳۹ نفر) نیز وارد نقاط روستایی شده‌اند. "پیروی از خانوار" هم در نقاط شهری و هم در نقاط روستایی بیش‌ترین فراوانی نسبی را در بین علل مهاجرت دارد. پس از این عامل، مهم‌ترین علل در نقاط شهری به ترتیب تحصیل (۱۰/۰ درصد)، جستجوی کار (۸/۶ درصد)، انتقال شغلی (۵/۸ درصد)، جستجوی کار بهتر (۵/۲ درصد)، پایان خدمت وظیفه (۴/۸ درصد)، انجام خدمت وظیفه (۲/۷ درصد) و پایان تحصیل (۱/۳ درصد) است. در نقاط روستایی پایان خدمت وظیفه (۱۱/۷ درصد)، جستجوی کار (۹/۱ درصد)، انجام خدمت وظیفه (۶/۸ درصد)، جستجوی کار بهتر (۴/۶ درصد)، تحصیل (۴/۴درصد)، انتقال شغلی (۳/۱ درصد) و پایان تحصیل (۱/۳ درصد) به‌ترتیب پس از عامل پیروی از خانوار مهم‌ترین علت‌های مهاجرت بوده‌اند.

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

جدول ۴- توزیع نسبی مهاجران داخلی کشور برحسب علت مهاجرت به‌تفکیک نقاط شهری و روستایی طی دوره‌ی ۸۵- ۱۳۷۵

شرح	کل	جستجوی کار	جستجوی کار بهتر	انتقال شغلی	تحصیل	پایان تحصیل	انجام خدمت وظیفه	پایان خدمت وظیفه	پیروی از خانوار	سایر	اظهارنشده
کل کشور	۱۰۰/۰	۸/۷	۵/۰	۵/۱	۸/۶	۱/۳	۳/۸	۶/۶	۴۶/۰	۱۰/۱	۴/۸
نقاط شهری	۱۰۰/۰	۸/۶	۵/۲	۵/۸	۱۰/۰	۱/۳	۲/۷	۴/۸	۴۶/۷	۱۰/۱	۴/۸
نقاط روستایی	۱۰۰/۰	۹/۱	۴/۶	۳/۱	۴/۴	۱/۳	۶/۸	۱۱/۷	۴۳/۹	۱۰/۳	۴/۸

۵- جمع بندی

مطالعه‌ی تطبیقی ویژگی‌های مهاجران با غیر مهاجران نشان داد که در موارد بعد خانوار، ترکیب سنی- جنسی و وضع فعالیت اقتصادی، مهاجران از غیر مهاجران متفاوتند. تفاوت در این ویژگی‌ها و بسیاری از موارد دیگر نشان می‌دهد مهاجران افراد خاصی هستند که باتوجه به ویژگی‌های جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی خاص خود از افراد جوامع مبدأ و مقصد متمایز می‌شوند. این تفاوت‌ها با بسیاری از نظریه‌های موجود در ادبیات مهاجرت به خصوص نظریه‌های گزینشی بودن مهاجرت و چرخه‌ی زندگی قابل تبیین است. هریک از این عامل‌های تفاوت، بستر مناسبی را برای مطالعات مهاجر و جریان مهاجرت فراهم می‌آورد. با محور قرار دادن تک تک این عوامل می‌توان بررسی‌های مهاجرت را از مطالعه‌ی کلی به مطالعه‌ی جزئی رهنمون کرد.

بررسی مهاجران ازلحاظ مدت اقامت نشان داد که مدت اقامت کم‌تر از پنج سال درصد بیش‌تری را نسبت به مدت اقامت پنج سال و بیش‌تر دارد. در مهاجرت‌های داخلی انجام‌شده طی دوره‌ی ۸۵- ۱۳۷۵ سهم مهاجرت‌های کوتاه‌مدت بیش‌تر از مهاجرت‌های بلندمدت است. این مسئله نشان می‌دهد که مردم همچنان تمایل به مهاجرت دارند و با احتمال زیاد بر شدت جریان‌های مهاجرتی در دهه‌ی آینده افزوده خواهد شد. با شناسایی مناطقی که اخیراً مورد توجه مهاجران قرار گرفته است، می‌توان بیش‌ترین برنامه‌ریزی مهاجرتی را به این مناطق معطوف داشت. البته باید توجه داشت که تعداد زیادی از مهاجران با مدت اقامت کم‌تر از یک سال، یک سال و دو سال برای امر تحصیل و خدمت وظیفه محل سکونت خویش را ترک می‌کنند.

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

یکی از عوامل مهم در زمینه‌ی برنامه‌ریزی و سازماندهی مهاجرت‌های داخلی اطلاع از علت مهاجرت است. علت‌های مهاجرت بیان‌شده در این پژوهش نشان می‌دهد که با کنارگذاشتن علت "پیروی از خانوار" که بیش‌تر یک امر تبعی است، عمده‌ترین علت‌ها در سه عامل اشتغال (جستجوی کار، انتقال شغلی و جستجوی کار بهتر)، تحصیل و خدمت وظیفه خلاصه شده است. گرچه سازماندهی و کنترل مهاجرت‌های داخلی برحسب عامل اشتغال نیاز به برنامه‌ریزی‌های اقتصادی عمده‌ای دارد، ولی جریان‌های مهاجرت داخلی برحسب عامل‌های تحصیل و خدمت وظیفه که حدود ۲۰ درصد مهاجرت‌ها را شامل می‌شود را می‌توان کنترل کرد. باید توجه داشت که عده‌ای از این سربازان و دانشجویان بعد از پایان خدمت وظیفه و پایان تحصیل در محل خدمت و تحصیل خود ماندگار می‌شوند. این امر تأثیر تجربه‌ی اقامتی افراد بر مهاجرت آن‌ها است. مطابق نتایج تحقیق کاظمی‌پور و قاسمی اردهائی [۶] داشتن تجربه‌ی اقامت در شهر تهران یکی از متغیرهای عمده‌ی تأثیرگذار بر تمایل به مهاجرت به این شهر بوده است. با بومی کردن گزینش دانشجو و سرباز می‌توان از شدت تأثیر عوامل تحصیل و خدمت وظیفه در امر مهاجرت کاست. از نکات مهم دیگر در زمینه‌ی علل مهاجرت می‌توان به کلی بودن علت‌های مشخص‌شده از سوی مرکز آمار ایران اشاره کرد. ازطریق این طبقه‌بندی نمی‌توان تمام وجوه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره‌ی علت‌های مهاجرت را بررسی کرد. برجسته نمودن این وجوه در جریان‌های مهاجرت می‌تواند به تحلیل جریان‌های مهاجرت داخلی کمک نماید. مطمئناً در جریان‌های مهاجرت با منشأ روستایی عوامل جغرافیایی و کشاورزی همچون خشک‌سالی، کمبود زمین و آب، نامرغوب بودن خاک و غیره و در مهاجرت‌های با منشأ شهری عواملی همچون انتقال شغلی، جستجوی کار بهتر، ازدواج و غیره ازجمله مهم‌ترین عوامل هستند. بنا بر این، متمایز کردن علت‌های مهاجرت در وجوه بیش‌تر از دیگر پیشنهادهای این مطالعه است. علت‌هایی که در زمینه‌ی تحلیل و برنامه‌ریزی جریان‌های مهاجرت داخلی می‌تواند مفید واقع گردد.

سپاس‌گزاری

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «جریان‌های مهاجرت داخلی و ویژگی‌های مهاجران به‌تفکیک استان: تحلیل نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵» می‌باشد که با حمایت مالی پژوهشکده‌ی آمار انجام گرفته است. بر خود لازم می‌دانیم که از

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

حمایت مالی و اطلاعاتی پژوهشکده‌ی آمار و مرکز آمار ایران در انجام این طرح تشکر کنیم.

مرجع‌ها

[۱] ابرای، ا. اس. (۱۳۷۰). مهاجرت، شهرنشینی و توسعه، فرهنگ ارشاد (مترجم)، موسسه‌ی کار و تأمین اجتماعی، تهران.

[۲] ارشاد، فرهنگ (۱۳۸۰). مبانی نظری فرار مغزها برحسب شکل‌های مختلف آن در شرایط کنونی. نامه‌ی انجمن جامعه‌شناسی ایران، شماره‌ی ۵، صص ۶۰-۴۳.

[۳] اسکلدون، رونالد (۱۳۸۰). مهاجرت روستائیان به شهر و اثرات آن در کاهش فقر روستایی. حمیدرضا وجدانی (مترجم)، فصلنامه‌ی جمعیت، شماره‌های ۳۸ و ۳۷، صص ۱۳۰-۱۱۲.

[۴] تودارو، مایکل (۱۳۶۷). مهاجرت داخلی در کشورهای در حال توسعه. مصطفی سرمدی و پروین رئیسی فرد (مترجم)، مؤسسه‌ی کار و تأمین اجتماعی، تهران.

[۵] قاسمی اردهائی، علی (۱۳۸۵). بررسی علل مهاجرت روستاییان به شهرها در ایران با فراتحلیل پایان‌نامه‌های تحصیلی (مقطع زمانی ۸۳- ۱۳۵۹). فصلنامه‌ی روستا و توسعه، سال ۹، شماره‌ی ۱، صص ۸۰-۵۰.

[۶] کاظمی پور، شهلا و قاسمی اردهائی، علی (۱۳۸۶). تجربه‌ی اقامتی و تمایل به مهاجرت به شهر تهران. نامه‌ی انجمن جمعیت شناسی ایران، سال دوم، شماره‌ی ۳، صص ۱۴۸-۱۳۰.

[۷] لوکاس، دیوید و پاول میر (۱۳۸۱). درآمدی بر مطالعات جمعیتی، حسین محمودیان (مترجم)، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

[۸] مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵.

[۹] مرکز آمار ایران، نتایج و داده‌های اولیه‌ی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵.

[۱۰] وزارت امور اقتصادی و دارائی (۱۳۷۵). تاثیر برخی از علل مهاجرت نیروی کار در ایران. دفتر انتشارات و اطلاع رسانی وزارت، تهران.

[11] Amin, Samir (1974). *Modern Migration in Western Africa*. Oxford University Press, Oxford.

[12] Balan, Jorge (1981). *Why People Move*. the UNESCO Press Printed in France.

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]

[13] Dasgupta, Biplab (1993). Public housing and migration: A multi- level modeling approach. *Population Geography*, **13**, 261-482.

[14] Dejong, Gordon F, Kerry Richter and Pimonpan Isarabhakdi (1996) Gender, values, & intentions to move in rural thailand. *International Migration Review*, **30**, 748-770.

[15] Greenwood, Michael J. and Hunt, G.L. (1984). Migration & interregional employment redistribution in the United States. *American economic Review*, **74**, 957-969.

[16] Guilmoto, Christopher Z. (1998). Institutions & migration: Short-term versus long-term moves in rurel West Africa. *Population Studies*, **52**, 85-103.

[17] Liang, Z. (2001). The age of migration in China. *Population and Development Review*, **27**, 499-524.

[18] Long, Larry (1992). Changing residence: Comparative perspectives on its relationship to Age, Sex, & Marital Status. *Population Studies*, **46**, 141-158.

علی قاسمی اردهایی
دانشجوی دکتری جمعیت‌شناسی و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور
تهران، بزرگراه جلال آل احمد، جنب بیمارستان شریعتی، دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
رایانشانی: ghasemi33@yahoo.com

علی حسینی راد
فوق لیسانس جمعیت‌شناسی
تهران، بزرگراه جلال آل احمد، جنب بیمارستان شریعتی، دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
رایانشانی: hoseynirad@gmail.com

[Downloaded from ijoss.srtc.ac.ir on 2026-11-09]